

Richterek, Oldřich

Ruský příspěvek k české i slovenské recepci odkazu L. N. Tolstého

Opera Slavica. 2014, vol. 24, iss. 3, pp. 52-55

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131974>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

medzi jednotlivými počinmi, nerezignovať na ich kritickú reflexiu a uvedomiť si, že štúdium antológií by nemalo byť posledný krok pri poznávaní literatúry. Autorka hodnotí tri antologické počiny zostavené a publikované v 20. storočí, ktoré mali výrazný vplyv pri kanonizácii obrazu srbskej poézie. Zámerne sa vyhýba definitívnym a príkrým súdom. Aj poznámka o nízkom zastúpení poetiek v jednotlivých antológiách pôsobí vecne a bez zbytočných emócií. V nasledujúcich úvahách sa zaoberá poetologickým inventárom a formálno-jazykovými riešeniami poetických kníh rešpektovaných mien srbskej poézie. Sú tu až na Vaska Popu a Branka Miljkovića zastúpené najdôležitejšie mená poézie druhej polovice 20. storočia. Ide o Ivana V. Lalića, Stevana Raičkovića, Jovana Hristića, Aleksandara Ristovića, Miodraga Pavlovića, Ljubomira Simovića, Dobroslava Smiljanića a Novicu Tadića. Autorke nejde o atakovanie ich poézii, ale skôr o subtílnu precizovanie pohľadov na ich básne. Zároveň sa v tomto súbore textov objavuje veľmi silná pre autorku charakteristická tendencia, hľadať a nachádzať diskkrétne a meandrujúce súvislosti medzi tvorbou týchto básnikov a estetickými iniciatívami prvej polovice 20. storočia.

Kniha Bojany Stojanović Pantović je dobrou a modernou ukážkou toho, akým spôsobom sa možno pohybovať v hlavných a bočných prúdoch srbskej literárnej kultúry 19. a 20. storočia. Ponúka fundovaný pohľad na tie etapy dejín literatúry, ktoré by sa cez prizmu kanonizovaných dejín srbskej literatúry mohli zdať uzavretými a nehybnými.

Igor Mikušiak

Ruský príspevek k českej i slovenskej recepcii odkazu L. N. Tolstého

Kontaktům s titánskou osobnosťou ruskej klasickej literatúry **Lvem Nikolajevičem Tolstým** venovala česká i slovenská kultúra (včetně její rusisticky orientované části) už nemalou pozornosť. V této souvislosti poněkud stranou zůstával zájem ruskej literární historiografie – mj. i vzhledem k minulému politickému „exkomunikaci“ T. G. Masaryka ze sféry ruskej badateľského zájmu.¹ K nejnovějším edičním počínům, které vnašeji kvalitativní posun do ruskej povědomí o celé této problematice, musíme bezesporu zařadit práci *«Ясная Поляна. Неизвестные страницы»*, kterou připravila a zasvěcenou úvodní statí *«Забутые откровения Ясной Поляны»* doplnila známá petrohradská bohemistka a celoživotní propagátor české literatúry v Rusku **Irina Makarovna Poročkinová**.²

¹ Právě Masarykovy kontakty s tímto ruským spisovatelem (včetně jeho návštěv Jasně Poljany) a mj. i s celou ruskou kulturou nelze z kontextu rusko-českého mezikulturního dialogu eliminovat.

² Srov.: ПОРОЧКИНА, И. М. (сост.): *Ясная Поляна. Неизвестные страницы. Чешские и словацкие воспоминания о Льве Толстом*. Санкт-Петербург: 2013, изд. «Росток», ISBN 978-5-94668-112-4. Na

Podstatnou část publikace tvoří překlady vybraných vzpomínek a korespondence českých i slovenských osobností, které byly jistými průkopníky zájmu o ruskou kulturu, explicitně pak především o kontakty směřované ke spisovateli a mysliteli L. N. Tolstému.³ Najdeme zde mj. Masarykův nekrolog ke spisovateli úmrtí z časopisu českých „realistů“ ze dne 22. 11. 2010 – v ruském překladu nedávno zesnulého významného bohemisty Olega Maleviče. V návaznosti editorka zařazuje i další Malevičovy překlady: Masarykovu přednášku o Tolstém ze dne 26. 11. 2010, Vzpomínky Karla Kramáře (na návštěvu Jasné Poljany) a slovenského osobního lékaře Tolstého – Dušana Makovického, českého spisovatele, překladatele a pedagoga, Karla Velemínského a Zdeňka Nejedlého, který, jak je známo, rovněž ruského spisovatele navštívil.

Navazují na ně pak jednak osobní vzpomínky slovenského lékaře, spisovatele a překladatele Alberta Škarvana (tyto vzpomínky a výňatky z deníků jsou do knihy zařazeny v překladu P. G. Bogatyřova, známého ruského folkloristy, etnografa a překladatele⁴), jednak Masarykův obraz L. N. Tolstého z jeho knihy *Rusko a Evropa* v ruském překladu O. Maleviče. Z dalších zařazených dokumentů nutno připomenout vzpomínky na oslavy stého výročí Tolstého narozenin z pera K. Velemínského v překladu editorky I. M. Poročkinové a návazně i vzpomínky spisovatelovy dcery A. L. Tolsté.

adresu tohoto renomovaného nakladatelství («Почток» znamená v češtině symbolicky „výhonek“ nebo „klíček“) se sluší poznamenat, že pod vedením jeho majitelky (Ljubov Ivanovna Čikarova) vychází v Petrohradu řada výborných, úspěšných a objevných publikací. Autorka recenzované knihy doc. Irina Poročkinová, působí řadu let na katedře slovanské filologie Fakulty filologie a umění Petrohradské státní univerzity. Mezi českými rusisty je mj. známa jako renomovaná překladatelka naší literatury, která má zásluhu na celé řadě kvalitních překladů děl takových českých osobností jako např. E. F. Burian, J. Wolker, J. Hašek, V. Dyk, V. Zamarovský, M. Kundera, T. G. Masaryk, S. K. Neumann, I. Olbracht, K. Poláček, M. Pujmanová, K. Světlá, K. Čapek, J. Škvorecký, Z. Mathauser aj. Spolu se svým, bohužel, už zemřelým manželem (básníkem a rovněž bohemisticky orientovaným – nejen překladatelem – ale i vzácným badatelem o české kultuře) Igorem Inovem (1930–2003) tak představují neopominutelnou kapitolu rusko-českých literárních a kulturních vztahů, za niž mj. byli v r. 2003 vyznamenáni našim Ministerstvem zahraničí medailí Jana Masaryka *Gratias agit*. Sr. k tomu, např.: RICHTEREK, O.: *Igor Inov – překladatel a propagátor české literatury v Rusku*. In: Kolektivní monografie Areálová slavistika a dnešní svět. Brno: Česká asociace slavistů, nakl. TRIBUN EU, 2010, s. 21–31, ISBN 978-80-7399-987-2.

³ Pro informaci českých a slovenských rusistů nutno vysvětlit zastřešující název této rozhodující části knihy «Чехословацкие воспоминания о Ясной Поляне». Autorka tím rozhodně nemínala zpochybňovat současnou oddělenou samostatnost obou našich národů i jejich blízkých kultur, ale evidentně (vzhledem k oboustranné historicky těsné spolupráci) vycházela nejen z tradičního ruského vnímání této západoslovanské etnické i kulturní enklávy (koneckonců i české návraty k mnohým prezentovaným faktům byly v epoše našeho společného státu geneticky ukotveny). Bezprostřední motivací k tomuto názvu byl samozřejmě titul české publikace *Československé vzpomínky na Jasnou Poljany*, jejímiž autory byli T. G. Masaryk, K. Kramář, D. P. Makovický, Zd. Nejedlý a K. Velemínský; byla vydána v nakladatelství B. Kočího v Praze v roce 1925; jde tedy především o „autorskou poctivost“ kolegyně Iriny Poročkinové.

⁴ Mj. v minulosti byl za svůj zájem o českou i slovenskou kulturu odměněn čestným doktorátem nejen Univerzitou Karlovou v Praze, ale i Univerzitou Komenského v Bratislavě.

Velmi pozitivně hodnotím i obsažný komentář iniciátorky celého vydání, nejen ilustrující její důvěrnou znalost českých a slovenských realit, ale i zasvěceně přibližující prezentovanou problematiku ruskému čtenáři. Adekvátně vše doplňuje i jmenný rejstřík, dodávající této publikaci mobilní orientační atributy.

Nicméně považuji za vhodné zmínit se explicitně alespoň několika slovy o vzpomenu editorčině úvodní kapitole, jejíž výše zmíněný název *«Забывтые откровения Ясной Поляны»* nepochybně může provokovat zájem ruských recipientů.⁵ Odhalované Tolstého kontakty s kulturou dvou západoslovanských národů totiž nepochybně mohou vyvolat zájem u širší ruské čtenářské komunity – za hranicemi slavistických kateder největších ruských univerzit. Poročkinová právě proto například přibližuje čtenáři zhutnělou genezi Tolstého zájmu o českou kulturu (opíral se mj. i o znalost díla J. A. Komenského, P. Chelčického aj., o „slovanskou“ tradici českého národního obrození, zrod české národní hymny atd.).

Autorka přitom prezentuje svou vlastní důvěrnou orientaci v české kultuře. Je na místě znovu připomenout, že mj. i ona přispěla (v intencích tradic petrohradské bohemistiky) k ruské rehabilitaci T. G. Masaryka⁶. Její publikace tak představuje výsledek doslova „mravenčí“ práce v ruských i českých archivech, ve fondech pražské Slovanské knihovny⁷, při osobní korespondenci s řadou osobností české literatury a kultury aj. Ona „zapomenutá odhalení Jasně Poljany“ tak přináší jedinou pro ruské zájemce o odkaz L. N. Tolstého a rovněž tak pro ruské zájemce o českou kulturu a rusko-český mezikulturní dialog velmi inspirační impuls. Na jedné straně ilustrují Tolstého upřímný zájem o kulturu malého slovanského národa, který byl za jeho života pro oficiální ruskou politiku jen téměř zanedbatelnou součástí jiné evropské velmoci (tzn. Rakouska a později Rakouska-Uherska)⁸. Na straně druhé akcentuje Masarykův odkaz v historii diskuse mezi kulturou ruskou a formujícími se novými kulturami českou a slovenskou a přispívá tak k objektivnější recepci této velké osobnosti novodobé české politiky a kultury ve dřívě k němu negativně naladěné kultuře (samozřejmě primárně v politice) ruské. Připomíná mj. i Masarykův zájem o slovesné umění⁹, zájem o celou plejádu významných představitelů ruské kultury

⁵ Nesmíme zapomenout, že osobnost Tolstého sice stále ještě v Rusku patří ke „zlatému fondu“ velké klasiky, ale kontakty tohoto „sloupu“ ruských literárních, pedagogických i společensko-provokujících diskusí s menšími slovanskými kulturami rozhodně nejsou všeobecně známe; zajímají se o ně především ruští bohemisté a slovákisté.

⁶ Patřila ke skupině petrohradských bohemistů, kteří se zasloužili o odhalení Masarykovy busty na nádvoří tamní univerzity; i česká veřejnost často neví, že Masaryk byl jejím čestným profesorem.

⁷ Sluší se připomenout, že právě Slovanská knihovna v Praze byla dosud nejčastějším objektem její dovolené, kam zpravidla (dříve i s manželem) jezdí bádát.

⁸ Poročkinová v této souvislosti mj. připomíná (českým rusistům většinou známý) Tolstého zájem o J. A. Komenského, o P. Chelčického a naznačuje tak hlubší význam českého odkazu ve vývoji evropské kultury, kterým byl Tolstoj osloven.

⁹ Není dnes už překvapivé, kolik místa při svých analýzách poznávaného Ruska opíral Masaryk právě na analýzu ruské klasické literatury, která promlouvala svým uměleckým podtextem o skutečné tváři ruské společnosti.

konce 19. století (mj. vzpomeňme ilustrativně V. I. Lamanského, A. N. Pypina, N. N. Strachova, N. Ja. Grota a řadu dalších). Kromě toho připomíná i některé Masarykovy negativní dojmy z návštěv Ruska (např. objevování zoufalé bídy tehdejšího ruského venkova).

Irina Poročkinová se věnuje i dalším osobnostem z řad české (samozřejmě i slovenské) společnosti, jejichž zájmy se proluly s lokalitou Jasně Poljany a se spisovatelem Lvem Tolstým (ilustrativně bych připomenul nejen zmíněné postavy slováků D. Makovického a A. Škarvana, ale třeba i nemálo aktivního českého K. Kramáře – včetně jeho naivních panslavistických snah). Domnívám se, že pro ruskou kulturu se tak představovaná publikace stává nesporným přínosem, napomáhajícím k objektivnímu poznávání historie vzájemných mezislovanských vztahů.

Oldřich Richterek

Slovenská práce o interkulturní komunikaci

Studia Ost–West (Východ–Západ) patří, jak ukázaly výsledky XX. mezinárodního komparatistického kongresu v Paříži v červenci 2013, k nejzajímavějším a nejproduktivnějším typům současného srovnávacího zkoumání realizovaného prostřednictvím tzv. teorie mezikulturnosti. Tyto výzkumy mají podle jednoho z hlavních iniciátorů tohoto způsobu myšlení Earla Minera směřovat k pochopení a vysvětlení kulturních odlišností či „jinakostí“ těch literárních tradic a poetik, mezi nimiž existuje empiricky prokazatelný rozdíl vyplývající např. z geografické (kontinentální) vzdálenosti. Nejde tu o registraci genetických kontaktů či typologických souvislostí, ale o vytvoření takového teoretického diskursu umožňujícího vyslovit obecně platné výroky, které by dekonstruovaly axiomata západní (evropsko-americké) literární vědy. Boj proti „centrismům“, o nichž mluvil už v 90. letech minulého století D. Đurišin nebo E. Said, však paradoxně předpokládá systematické zpochybňování recepčně-komunikačních konceptů, podle nichž přijímací musí přicházející jevy z „cizí“ kultury strukturně transformovat, tedy převádět na svůj kód, aby jim mohl porozumět. V posledním období se i v české a slovenské literární vědě objevily studie nejrůznějšími způsoby se vyrovnávající s teorií mezikulturnosti (O. Král, M. C. Putna, L. Plesník ad.)¹ a s nimi spjaté další komparativní koncepty jako studium pře-

¹ KRÁL, O.: *Čínská filosofie – pohled z dějin*. Lásenice: Maxima, 2005; PLESNÍK, L.: *Estetika inakosti*. Nitra: Ústav literárnej a umeleckej komunikácie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, 1998; PUTNA, M. C.: „*Interkulturní (ne) setkání (Křesťanství a Japonsko, Jaroslav Durych a Šúsako Endó)*“. Svět literatury, 2001, č. 21–22, 236–249.